

Datum : 2 november 2009
Aan : Kenniskamer OCW

Privaat en sociaal rendement onderwijs

Aanleiding

In de Kenniskamer van 5 oktober is gesproken over het privaat en sociaal rendement van onderwijs. In de discussie kwam enige onduidelijkheid naar voren over deze begrippen en de relatie met de publieke uitgaven aan onderwijs. Deze notitie beoogt het een en ander te verduidelijken.

Privaat en sociaal rendement van onderwijs

Het deelnemen aan onderwijs kan gezien worden als een investeringsproces met kosten en baten. De kosten bestaan uit de directe kosten aan onderwijs en indirecte kosten in de vorm van gederfd loon. De opbrengsten kunnen bijvoorbeeld bestaan uit een hoger salaris of een betere gezondheid. Op basis van deze kosten en baten kan een rendement worden uitgerekend. Het private rendement is het rendement op basis van de private kosten en baten, dat derhalve ten deel valt aan de onderwijsdeelnemer zelf. Het sociale rendement is het rendement op basis van de maatschappelijke kosten en de maatschappelijke baten. Zo wordt een groot deel van de directe kosten van het onderwijs gedragen door de overheid. Maar er kunnen ook baten van onderwijs zijn voor anderen dan de deelnemer zelf. Bijvoorbeeld omdat de hogere opleiding van persoon A leidt tot een hogere productiviteit van persoon B, of omdat de hogere opleiding persoon A weerhoudt van criminele activiteiten die schadelijk zouden kunnen zijn voor persoon B. De sociale baten zijn dan de optelsom van de baten van de onderwijsdeelnemer en de baten van anderen.

Rol van de overheid

Een individuele deelnemer aan onderwijs zal bij de afweging tussen kosten en baten alleen rekening houden met de eigen kosten en baten. Het gevolg hiervan is dat het sociale rendement kan afwijken van het private rendement. Het sociale rendement kan zowel hoger als lager zijn

dan het private rendement. Het sociale rendement kan hoger zijn als er ook baten zijn voor anderen dan de onderwijsdeelnemer zelf. De overheid kan in dat geval de maatschappelijke welvaart verhogen door de deelname aan onderwijs verder te stimuleren, bijvoorbeeld door meer subsidie te verlenen. Deze subsidie verhoogt het private rendement maar verlaagt het sociale rendement; er moet immers meer subsidie worden verleend en daarvoor moeten belastingen worden geheven. De maatschappelijk welvaart kan net zo lang worden verhoogd totdat het sociale rendement gelijk is aan het private rendement. Als in dat geval nog meer subsidie wordt verstrekt zullen de baten voor anderen niet langer opwegen tegen de kosten. Het sociale rendement zal dan lager zijn dan het private rendement. In het overzichtsartikel van Maassen van den Brink et al (2009) wordt geconcludeerd dat het maatschappelijk rendement gelijk is aan het privaat rendement. Als deze conclusie correct is betekent dat in feite dat de omvang van de subsidies aan onderwijs het optimale niveau heeft bereikt.

Waarom wordt er niet meer aan onderwijs deelgenomen als dit zo lucratief is?

Empirisch onderzoek laat zien dat het private rendement van onderwijs hoog is. Gemiddeld levert een jaar onderwijs ongeveer 5 tot 10 procent meer salaris op gemeten over de hele beroepsloopbaan. Daarnaast kunnen er nog tal van niet financiële opbrengsten zijn. De vraag is dan waarom er bij dergelijke hoge rendementen niet meer aan onderwijs wordt deelgenomen. Het economisch onderzoek geeft hierover nog geen uitsluitsel, wel zijn enkele mogelijke verklaringen naar voren gebracht. De eerste verklaring is dat er financiële obstakels kunnen bestaan voor deelname aan onderwijs. Financiële instellingen kunnen niet bereid zijn om leningen te verstrekken voor het financieren van een opleiding. Daarnaast kunnen studenten vanwege leenangst afzien van verder studeren. De tweede verklaring betreft de tijdvoorkeur van studenten, dat is de waardering van toekomstige opbrengsten. Vooral jongeren lijken een sterke voorkeur te hebben voor opbrengsten in de zeer nabije toekomst (hoge tijdvoorkeur, hyperbolic discounting). Veel baten van onderwijs liggen in de verdere toekomst en studeren vergt ook inspanningen. Een derde mogelijke verklaring is onzekerheid over de opbrengsten van het volgen van onderwijs.

Onderinvestering in onderwijs is geen reden voor extra overheidsuitgaven, dit verhoogt namelijk het privaat rendement nog verder. Daarnaast zijn er al veel beleidsinspanningen gericht op het verminderen van voortijdig schoolverlaten.